

Nr 300.

Av herr **Näsgård m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående studiehjälp för högre undervisning åt landsbygdens ungdom m. m.

I proposition nr 74 angående studiehjälp för högre undervisning åt landsbygdens ungdom har Kungl. Maj:t för beredande av bättre utbildningsmöjligheter bl. a. föreslagit anvisande av följande anslagsbelopp för nästa budgetår: till stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter 1 700 000 kronor, till stipendier för studier genom korrespondens och vid enskilda realskolor med kombinerad undervisning 125 000 kronor, för anordnande av kombinerad korrespondens- och radioundervisning 60 000 kronor, till handledning vid kombinerad korrespondens- och radioundervisning 20 000 kronor och till bidrag till inrättande av skolhem för lärjungar vid högre läroanstalter 450 000 kronor.

Då landsbygdens ungdom är starkt tillbakasatt i fråga om utbildningsmöjligheterna, notera vi med stor tillfredsställelse den snabbhet, varmed chefen för ecklesiastikdepartementet fullföljt skolutredningens förslag i dessa frågor. Ett realiserande av de i propositionen framlagda förslagen kommer att innebära ett första steg till utjämning av nu rådande orättvisa förhållanden på detta område. Det är ett välbekant faktum, att man hittills på landsbygden endast i mycket ringa utsträckning haft möjlighet att bereda barnen högre utbildning, vilket icke kan vara försvarbart, om man vill hålla på principen att alla böra ha någorlunda lika framkomstmöjligheter.

I fråga om stipendierna har departementschefen uttalat sig till förmån för den av skolöverstyrelsen uppställda normen, att bidragen borde täcka den merkostnad som på grund av inackordering och resor uppstår för en landsbygdselev vid vistelse vid högre läroanstalt jämfört med en elev från skolorten. Inackorderingskostnaden beräknades av skolutredningen till lägst 1 000 kronor per läsår och lärjunge, men i propositionen har i anslutning till vissa över skolutredningens förslag avgivna yttranden stipendiebeloppet maximerats till 675 kronor per år och elev, en summa som torde utgöra ungefär två tredjedelar av lägsta tänkbara kostnad för inackordering. Med stipendier av högst denna storlek skulle således landsbygdsbarnens studier fortfarande vara förenade med betydande merkostnader jämfört med förhållandena inom eller i närheten av samhällen, där högre skolor finnas. Kretsen av den ungdom på landsbygden, som skulle ha möjligheter att bedriva högre studier, komme givetvis att vidgas, men fortfarande skulle de

sämre lottade på landsbygden, t. ex. barnen i mindre jordbrukar-, hantverkar-, lant- och skogsarbetarhem, stå utanför möjligheterna till högre utbildning. Att förutom de nödvändiga kostnader för kläder, skolböcker o. s. v., som följa med barnens skolgång och som i och för sig äro svåröverkomliga för familjer med låga inkomster vare sig de äro bosatta på landsbygden eller i skolstäder, dessutom betala en tredjedel av inackorderingskostnaden, kommer att överstiga förmågan. Det torde för övrigt böra framhållas, att skolgången — även vid tillgång till den föreslagna stipendiehjälpen — medför högre kontanta utlägg för ett barn, som måste inackorderas, än ett barn, som kan bo hemma, och att svårigheterna att komma ut med kontanter äro särskilt stora bland landsbygdens lägre inkomstskikt.

Riktpunkten bör enligt vår mening vara att såväl på landsbygden som i städerna demokratisera utbildningsmöjligheterna, så att begåvningsurvalet icke blir beroende av föräldrarnas bostadsort eller ekonomi utan av de ungas inneboende egenskaper. Man måste därför beklaga — och här synes vår uppfattning överensstämma med departementschefens — att förslag ej också redan nu kunnat framläggas om studiehjälp till begåvade barn från ekonomiskt svagt ställda familjer i städerna. Även om det icke är och på grund av inackorderingskostnaderna icke kan vara riktigt, som ibland framhållits, att det skulle vara lika omöjligt för en stadsfamilj med små inkomster att hålla sina barn i högre skolor som för en familj på landsbygden i samma inkomstläge, kunna dock svårigheterna även för en stadsfamilj vara oöverkomliga, varför stöd i form av stipendiebidrag kan vara nödvändigt. Om man även av de fattigaste fordrar, att de ekonomiskt i mera avsevärd utsträckning skola bidra till barnens studiekostnader, kan det ur demokratisk synpunkt självklara kravet om ett rättvist begåvningsurval icke anses vara tillgodosett.

Den i vissa yttranden framskymtande farhågan, att studiebidrag till landsbygdens ungdom skulle medföra en alltför stor tillströmning till de teoretiska studiebanorna, kunna vi icke tillmäta någon större betydelse. Först kan härvid anmärkas, att det ännu så länge rör sig om ett litet fåtal, som skulle få sina studier underlättade. Dessutom måste emellertid — och detta är det avgörande — tillträdet till den högre skolutbildningen regleras på annat sätt än genom geografiska och ekonomiska spärrar. Departementschefen har också ställt i utsikt åtgärder i syfte att skärpa fordringarna för tillträde till gymnasium. En annan invändning som ofta gjorts är att underlättandet av studier för landsbygdsungdomen skulle kunna bidra till landsbygdens avfolkning. Detta måste dock vara ett direkt misstag. Tvärtom torde en förbättring av studiemöjligheterna kunna bidra till att motverka dragingen till städerna. Många familjer skulle hellre stanna på landsbygden eller flytta dit, om de visste att utbildningsmöjligheterna för barnen äro något så när lika där som i städerna.

Enligt vår mening är det nödvändigt att redan från början avpassa de nu föreslagna studiestipendierna på ett sådant sätt, att även de som icke ha några större egna resurser att lita till kunna tillgodogöra sig desamma. Om detta skall kunna väntas bli fallet, torde maximum icke böra sättas lägre än det av skolutredningen angivna beloppet, nämligen 1 000 kronor per år. Det i propositionen föreslagna reservationsanslaget till stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter torde i anslutning härtill böra höjas med förslagsvis 100 000 kronor.

Beträffande i propositionen framlagda förslag till stipendier för studier genom korrespondens och vid enskilda realskolor med kombinerad undervisning vilja vi framhålla följande synpunkter.

I yttrandena över skolutredningens förslag har från flera håll framhållits, att korrespondens- eller brevskoleundervisningen i och för sig samt även i kombination med muntlig undervisning är så att säga en nödfallsutväg och icke att jämföra med vanlig regelbunden skolundervisning. Detta är naturligtvis också riktigt, icke minst ur den synpunkten att denna undervisningsform ställer särskilt stora krav på lärjungarna, men därför bör man icke frångå den korrespondensundervisningen dess värde. Vi äro angelägna att understryka korrespondensundervisningens stora betydelse därför att den öppnar en möjlighet för ett stort antal ungdomar att skaffa sig högre skolutbildning trots att de icke ha råd att anlita de vanliga skolorna. Detta förhållande kommer givetvis att fortfara även sedan staten börjat ställa studiestipendier till förfogande, då endast ett fåtal åtminstone under överskådlig tid kan komma i åtnjutande av inackorderingsstipendier. Vi anse därför att korrespondensundervisningen bör verksamt främjas och uppmuntras från statsmakternas sida. I den mån så sker och staten därmed också får anledning att i erforderlig utsträckning övervaka undervisningen böra de mest påfallande bristerna kunna bortarbetas.

I propositionen har en viss tveksamhet kommit till uttryck när det gäller bidragen till elever som bedriva korrespondensstudier. Särskilda villkor ha också knutits till dessa bidrag, bl. a. att stipendiaten skall ha uppnått sitt studiemål inom av föreståndaren för brevskolan i förväg uppgiven tid, dock med möjlighet att under vissa förhållanden överskrida denna. Det åsyftade studiemålet skall vara realexamen eller studentexamen. Har studiemålet uppnåtts först efter utgången av den angivna tiden, skall medgivande till utbetalning av beviljat stipendium likväl kunna lämnas, därest det styrkes antingen med läkarintyg att förseningen förorsakats av sjukdom eller med intyg av kommunal myndighet eller två vederhäftiga, ojäviga personer, att förseningen föranletts av annat giltigt skäl. Detta är som synes ganska rigorösa bestämmelser, som såvitt vi känna till icke ha sin motsvarighet på något annat studieområde. Låt vara att avsikten är att förhindra att de privatägda korrespondensinstituten skola kunna

göra sig obehöriga vinster på stipendierna och att risken att få återbetala erhållna stipendier direkt åvilas vederbörande institut, så förefaller det dock som om andra kontrollmetoder skulle kunna tillämpas än att fordra viss examens avläggande inom i förväg bestämd tid. Bl. a. bör här uppmärksammas det mycket vanliga förhållandet, att brevscolelever icke ha tillfälle att uteslutande sysselsätta sig med studierna utan samtidigt även måste ägna sig åt förvärvsarbete. Det säger sig självt att studietiden i sådana fall måste bli längre än som annars kan anses normalt.

Huruvida stipendierna skola inskränkas endast till sådana brevscolelever som bedriva studier med real- eller studentexamen som mål synes oss starkt kunna ifrågasättas. Det är t. ex. icke ovanligt, att korrespondensstuderande efter några års studier söka och vinna inträde i högre klasser vid läroverk för att där fortsätta studierna fram till den eftersträfvade examen. Det vore enligt vår mening oriktigt att vägra dylika studerande förmånen att erhålla stipendier som hjälp att bekosta korrespondensundervisningen. Vidare förekommer det i icke ringa utsträckning, att elever som ämna söka sig in vid fackskolor av olika slag förbereda sig för inträdet genom mången gång långvariga korrespondensstudier. Ofta fordras för inträde vid fackliga utbildningsanstalter exempelvis realexamen eller därmed jämförliga kunskaper. Med »därmed jämförliga kunskaper» brukar då avses, att eleven skall kunna genom intyg eller inträdesprov visa, att han innehar realexamens kunskapsmått i de för den fortsatta utbildningen viktigaste grundläggande skolämnena. Liknande exempel kunna åberopas i fråga om studentexamen. Behovet av stipendieunderstöd är naturligtvis icke mindre för en studerande som håller på att förvärva här antydd kompetens än för den som ämnar avlägga real- eller studentexamen. Med hänsyn till att departementschefen i annat sammanhang understrukit i propositionen, att företräde bör lämnas sådana studerande som efter de grundläggande studierna ha för avsikt att skaffa sig praktisk utbildning borde ju ovan angivna kategori snarast i första hand komma i fråga som stipendiater. En ändring bör således enligt vår mening vidtagas i de föreslagna grunderna för stipendier till korrespondensstuderande, så att viss examen icke uppställes såsom ovillkorlig fordran för stipendiums erhållande.

Vid skolor för enskilda korrespondensstudier och skolor av s. k. robertsfors- eller NKI-typ har i propositionen föreslagits, att stipendierna skola kunna utgå med respektive högst 200 och högst 300 kronor per läsår. För elever vid sistnämnda skolor torde detta stipendiebelopp få anses alltför knappt tillmätt i de fall då eleven icke bor på platsen utan måste resa till och från skolan. Vi anse att stipendier för resor i dylika fall böra kunna utgå efter samma normer, som föreslagits för elever vid realskolor och gymnasier.

Slutligen vilja vi erinra, att 1944 års riksdag med anledning av väckta

motioner anvisade ett anslag av 50 000 kronor till statsbidrag för anskaffande av lokaler för enskilda realskolor med kombinerad korrespondens- och muntlig undervisning. Departementschefen har emellertid icke upptagit något anslag för detta ändamål i propositionen. Då det torde vara önskvärt att möjlighet till dylika bidrag fortfarande finnes, vilket särskilt gäller skolor i mindre orter och med relativt lågt elevantal, vilja vi föreslå, att riksdagen även för nästa budgetår beviljar ett anslag för detta ändamål.

Med stöd av det anförda få vi hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 74 med beaktande av vad ovan anförts måtte

uttala sig för att inackorderingsbidrag för lärjunge vid högre läroanstalt skall kunna utgöra högst 1 000 kronor per läsår, att avläggandet av viss examen icke uppställas som villkor för stipendier till elever, som bedriva korrespondensstudier, och att resebidrag skola kunna utgå till elever vid skolor för kombinerad korrespondens- och muntlig undervisning,

besluta att reservationsanslaget till stipendier åt lärjungar vid högre läroanstalter uppföres med ett belopp av kronor 1 800 000, och

anvisa ett anslag av kronor 50 000 för nästa budgetår till statsbidrag för anskaffande av lokaler för enskilda realskolor med kombinerad korrespondens- och muntlig undervisning.

Stockholm den 28 februari 1945.

Bernhard Näsghård.

S. G. W. Wahlund.

Ivar Persson.

Jones Erik Andersson.

Gärda Svenson.

Joh. Friggeråker.

K.-A. Westman.

Gustav Hallagård.

Gust. E. Andersson.

B. A. Nilsson.

*Gust. Elofsson,
Vä.*

Arvid de Geer.

V. Ljungdahl.

Gunnar Lodenius.

J. A. Andersson.

L. Tjällgren.